

Recenzja książki
Agresywność nieletnich. Fenomen, etiologia, profilaktyka,
redakcja naukowa Paulina Perska-Gradowska,
Dorota Rondalska, Agnieszka Nymś-Górna,
Wydawnictwo Difin, Warszawa 2022 r., ss. 202

ADAM KWIECIŃSKI

ORCID: 0000-0002-2652-2689

Katedra Prawa Karnego Wykonawczego
Uniwersytet Wrocławski

Przedstawiona do recenzji książka *Agresywność nieletnich. Fenomen, etiologia, profilaktyka* pod redakcją naukową Pauliny Perskiej-Gradowskiej, Doroty Rondalskiej, Agnieszki Nymś-Górnej z pewnością wzbudzi zainteresowanie czytelników. Praca dotyczy bowiem jednego z fundamentalnych problemów polskiej kryminologii, prawa oraz pedagogiki resocjalizacyjnej ostatnich dekad. Każdy, komu los osób młodych leży na sercu, czy to jako wyraz troski ludzkiej czy z racji swoich zainteresowań zawodowych, przyzna, że trudno o dobór bardziej aktualnego, a zarazem potrzebnego przedmiotu eksploracji naukowej niż ten przyjęty w przedłożonej monografii. Zagadnienie agresji nieletnich od dawna powinno plasować się w centrum debaty nad reformą systemu postępowania z nieletnimi w Polsce.

Tym bardziej że zmiany, jakie dokonały się w naszym kraju po roku 1989, wymagały opracowania kompleksowego systemu traktowania osób wkraczających dopiero w swoje dorosłe życie. Wyzwania, z jakimi przyszło się wtedy zmierzyć nieletnim w obliczu rozpadu systemu wartości wypracowanego w latach powojennych, spowodowały, że pokolenie ludzi młodych znalazło się w niezwykle trudnej sytuacji. Zupełnie nowa

rzeczywistość społeczno-gospodarcza i brak adekwatnej pomocy nie tylko środowiskowej, ale i instytucjonalnej musiały rodzić liczne frustracje, które niejednokrotnie znajdowały ujście właśnie w tytułowej agresywności. Choćby z tego powodu wyniesienie tego zagadnienia do rangi przedmiotu opracowania uważam za niezwykle trafne.

Już w tytule zakreślono pole analizy wokół trzech najważniejszych zdaniem autorów elementów składających się na zagadnienie agresywności nieletnich. Za punkt wyjścia przyjęto potrzebę zmierzenia się z fenomenem tego zjawiska, następnie opisano jego przyczyny po to, by ostatecznie podjąć próbę rekonstrukcji instrumentów zapobiegania temu niekorzystnemu zjawisku społecznemu. To bardzo udany zabieg, który umiejętnie prowadzi czytelnika wśród meandrów tak zawilej problematyki. Mimo że ramy naukowego badania zostały zakreślone szeroko, to na tak ambitnym założeniu praca tylko zyskuje. Sprawia to, że mamy wgląd na opisywane zjawisko z bardzo szerokiej perspektywy, dzięki czemu wnikliwy czytelnik znajdzie w wymienionej książce odpowiedzi na wiele nurtujących go pytań.

Publikacja doskonale wpisuje się w nabierającą tempa dyskusję nad reformą systemowego wsparcia nieletnich. To, że trudności w funkcjonowaniu społecznym, które są udziałem osób wchodzących w dorosłość, są zjawiskiem nabrzmiewającym i przekraczającym granice państwowe czy kulturowe, jest dziś faktem. Podobnie jak to, że tak potrzebna dyskusja na ten temat rozpoczęła się jednak u nas z pewnym opóźnieniem w stosunku do państw zachodniej Europy i Stanów Zjednoczonych. Ale to właśnie dzięki takim inicjatywom jak książka *Agresywność nieletnich...* mamy szansę zmniejszać ten dystans. W świecie idealnym wnioski z lektury takich opracowań stałyby się podstawą do podjęcia badań tego zjawiska na szerszą skalę. W dalszej perspektywie mogłyby nawet skłonić rządzących do podjęcia poważnych kroków zmierzających do poprawy sytuacji nieletnich. Osobną kwestią jest to, czy same argumenty merytoryczne są w stanie skłonić dysydentów do zmian przekierowujących politykę państwa na tory racjonalności, czy ponownie ulegną oni czarowi coraz silniejszego nurtu populistycznego nakazującego traktować młodzież jednoznacznie „surowo” z przekonaniem, że tylko takie podejście gwarantuje sukces wychowawczy.

Dobór autorów skierowanych do druku publikacji jest obietnicą profesjonalnego zajęcia się tym skomplikowanym problemem. Trafnie zauważył

we *Wstępie* profesor Piotr Stępniaak, że „stosunkowo mało pojawia się opracowań wieloaspektowych, interdyscyplinarnych, opartych o rzetelnie przeprowadzone badania empiryczne. Niezbyt wiele jest także opracowań próbujących łączyć wiedzę naukową z doświadczeniami praktyków, podnoszących wypływające z nich wnioski do poziomu teoretycznego”. Dzięki temu, że Panie Redaktorki do współpracy przy tworzeniu książki zaprosiły tak zróżnicowane grono specjalistów, pojawiła się szansa na stworzenie dzieła multidyscyplinarnego, oryginalnego w swej treści. Poza naukowcami, głównie z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, swoje teksty do książki złożyli praktycy, którzy na co dzień zawodowo zajmują się rozwiązywaniem problemów nieletnich w placówkach korekcyjnych.

Dużą zaletą proponowanej monografii jest także to, że zadbano, by język publikacji nie był nazbyt hermetyczny, ograniczający ją z założenia do wąskiego grona odbiorców. Należy także docenić, że przygotowane teksty dotyczą konkretnych i aktualnych problemów, co powoduje, iż nie są jedynie statycznym elementem teoretycznego dyskursu. Wszystko to sprawia, że wyrażone przez samych autorów pragnienie, by ich prace trafiły nie tylko do osób zajmujących się zawodowo kwestiami agresywności osób młodych, ma szansę się ziścić i książka stanie się interesującym źródłem wiedzy także dla rodziców nieletnich. W końcu to oni znajdują się „na pierwszej linii” wychowawczej i to ich w pierwszej kolejności to zjawisko może dotknąć.

Jak już wspomniałem, recenzowana książka może się okazać przydatna dla osób, które z racji wykonywanego zawodu mają do czynienia z nieletnimi. Do tej grupy zaliczyć należy nie tylko pracowników instytucji korekcyjnych. Publikacja z pewnością spotka się również z uwagą sędziów orzekających w sprawach nieletnich, kuratorów sądowych, pracowników opieki społecznej, organów ścigania, nauczycieli. Z racji szerokiego, multidyscyplinarnego ujęcia tytułowej problematyki, nie należy zawęzić zasięgu tej pozycji tylko do pedagogów. Zainteresowani tą publikacją będą także psychologowie, lekarze psychiatry, socjologowie, prawnicy.

Z powodu ograniczonych łam recenzji nie sposób opisać szczegółowo wszystkich składających się na tę publikację jedenastu tekstów. Jednak zamierzam się odnieść do wybranych kwestii, które w trakcie lektury zwróciły moją uwagę. Bieżąca obserwacja publikacji naukowych skłania do konstatacji o spadającym udziale takich, w których są doniesienia

z badań empirycznych podjętych przez autorów. Konfrontacja wyników takich badań z wypracowanymi teoriami naukowymi jest niezbędna do uwiarygodnienia tych ostatnich. Tym bardziej wydaje się potrzebne docenienie żmudnej pracy, którą wykonują osoby podejmujące się trudu realizacji badań empirycznych.

Dlatego szczególnej uwadze należy polecić tekst *Nieletni sprawcy czynów agresywnych. Analiza danych statystycznych oraz wyników badania akt spraw sądowych* autorstwa Justyny Włodarczyk-Madejskiej i Marii Kopeć. Podobny charakter ma także opracowanie Doroty Rondalskiej *Przeciwdziałania zachowaniom agresywnym nieletnich w zakładzie poprawczym. Refleksje z obserwacji uczestniczącej*. Przy użyciu innej metody badawczej autorka dostarcza cennego materiału do dalszych pogłębionych wniosków w obszarze profilaktyki tytułowego zjawiska.

Z racji zainteresowań naukowych ze szczególną uwagą zapoznałem się z niezwykle interesującym opracowaniem Katarzyny Jadach *Przeciwdziałanie zjawiskom agresji i przemocy w systemie postępowania z nieletnimi w świetle formalnoprawnych uwarunkowań*. To udana próba zestawienia prawnych mechanizmów zapobiegania tym najbardziej skrajnym przejawom patologii społecznych wśród młodzieży.

Z całą pewnością na tle całości tomu wyróżniają się opracowania praktyków. Marek Pięta przybliżył nam *Nowe oblicze alternatywnej metody komunikacji nieagresywnej (MAK)*, a Andrzej Karpiński *Działania profilaktyczne Wielkopolskiej Policji — wpływ substancji odurzających na zachowania agresywne wśród osób nieletnich i przemoc elektroniczna*. Z kolei Michał Talaga zapoznał nas z *Interwencją fizyczną jako alternatywną formą komunikacji z agresywnym nieletnim*. Do tej grupy tekstów zaliczyć należy także oryginalne opracowanie lekarza psychiatry dotyczące związków między *Agresją i przemocą wśród nieletnich a zaburzeniami psychicznymi*. To ważny głos w toczącej się od wielu lat szerszej debacie próbującej ustalić miejsce dysfunkcji zdrowia psychicznego w etiologii czynów karalnych nieletnich i dorosłych.

Na koniec należy podkreślić wysoką wartość naukową opracowań skierowanych do książki przez badaczki z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (Magdalena Sadowska, Agnieszka Nymś-Górna, Sylwia Jaskulska, Paulina Perska-Gradowska). Każdy tekst to oryginalne opracowanie naukowego problemu zrealizowane zgodnie z najlepszymi

tradycjami poznańskiej szkoły pedagogicznej. Duża staranność i rzetelność idzie w parze z doskonale opanowanym warsztatem badawczym. Jestem przekonany, że wysoki poziom merytoryczny wszystkich tych prac zostanie doceniony przez odbiorców tej książki.

W recenzji nie sposób rozwinąć wszelkich wątków poruszanych w książce. Tym bardziej że przedstawiona publikacja jest dziełem, na które składa się jedenaście opracowań. Po lekturze całości jestem przekonany, że zainicjuje ona w czytelniku chęć i potrzebę zgłębienia wiedzy z zakresu problematyki nieletnich. Jest to opracowanie, które prezentuje bardzo wysoki poziom i jest we wszystkich fragmentach poznawczo ciekawe.

W pracy czuć szersze, multidyscyplinarne spojrzenie na problematykę agresywności nieletnich. Zespół, który przygotował publikację, to doświadczeni praktycy i naukowcy, dysponujący fachową wiedzą w tytułowej kwestii. Praca jest wielowątkowa, a przez to niezwykle ciekawa, różnorodna. Dostrzegalna jest dbałość autorów o harmonizowanie aspektów prawnych, psychologicznych i pedagogicznych, z problemami natury społecznej i humanistycznej.

Niewątpliwie autorzy poszczególnych części pracy, kierując się posiadaną wiedzą w zakresie postępowania z nieletnimi, stworzyli dzieło wartościowe i oryginalne. Jestem przekonany, że opracowanie to wzbudzi uznanie odbiorców, co w konsekwencji zachęci autorów do kontynuowania swojej inicjatywy w formie cyklicznej. Nie mam wątpliwości, że pozycja tego formatu będzie miała odpowiednie miejsce na rynku wydawniczym. Z tym większą satysfakcją polecam wszystkim, którym czy to zawodowo, czy z innych względów leży na sercu problematyka postępowania z nieletnimi książkę *Agresywność nieletnich. Fenomen, etiologia, profilaktyka*, pod redakcją naukową Pauliny Perskiej-Gradowskiej, Doroty Rondalskiej, Agnieszki Nymś-Górnej.